

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:07.01.2020 ✓Accepted/Kabul:06.03.2020

DOI: 10.30794/pausbed.671432

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kıvrak Köroğlu, E. (2020). "Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 39, Denizli, s. 73-87.

FARKLI POPÜLİZM YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Esin KIVRAK KÖROĞLU*

Özet

Bu çalışmanın amacı; popülizm kavramını açıklarken kullanılan farklı yaklaşımları ele almak ve bu yaklaşımlardan söylem yaklaşımının neden giderek ön plana çıktığını tartışmaktır. Günümüzde Sosyal bilimlerde popülizm üzerine yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu durum popülizmi ele alan yaklaşımların bir analizini yapmayı oldukça önemli kılmaktadır. Bu çalışmada popülizm çalışmalarında kullanılan üç önde gelen yaklaşım tartışılacaktır. Bunlar siyaset bilimci Francisco Panizza'nın önerisine bağlı kalınarak sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşımlar, Ampirik Yaklaşım, Tarihselci Yaklaşım ve Söylem Yaklaşımıdır. Bu çalışmada söylem yaklaşımının, popülizm çalışmalarında giderek daha fazla yer tuttuğu çünkü özellikle popülizm ve demokrasi arasındaki ilişkiyi kavramak bakımından diğer yaklaşımlara nazaran daha güçlü bir analitik araç olduğu öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Popülizm, Halkçılık, Ampirik Yaklaşım, Tarihselci Yaklaşım, Söylem Yaklaşımı.*

AN ASSESSMENT ON VARIOUS APPROACHES TO POPULISM

Abstract

The purposes of this paper are addressing the different approaches to populism and discussing the discourse approach's come forward amongst others. Today increasing number of studies are focusing on populism in social science literature. This makes analysing different approaches to populism quite important. In this study three foremost approaches to populism will be discussed. These approaches are classified upon political scientist Francisco Panizza's categorization. These are Empirical Generalizations, Historicist Approach and Discourse Approach. In this study it is argued that discourse approach employs much more place in populism studies because it provides us a strong analytical tool to understand the relationship between populism and democracy compared to previous approaches.

Keywords: *Populism, Halkçılık, Empiricist Approach, Historicist Approach, Discourse Approach.*

*Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ANKARA.
e-posta:esinkivrak@gmail.com, (orcid.org/0000-0002-9416-5126)

1. GİRİŞ

19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan popülizm, ortaya çıktığı günden bugüne kadar siyaset biliminin tartışmalı kavramlarından biri olagelmıştır. Öte yandan son yıllarda kavram siyaset bilimi literatüründe eskisinden daha fazla yer bulmaya başlamıştır. 2017 yılında Cambridge Sözlük popülizmi yılın sözcüğü ilan etmiştir.¹ Bu durum; akademik yazında, hem doğrudan popülizm kavramını inceleyen çalışmaların, hem de popülist oldukları iddia edilen hareketleri inceleyen çalışmaların gün geçtikçe artmasını da beraberinde getirmiştir.

Tarihsel sürece bakıldığında; popülizmin ilk olarak 19. yüzyıl sonlarında Rusya’da, Çarlık yönetimine karşı halkın değerlerini ön plana çıkaran Narodnik hareketle birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Bu dönemde neredeyse tüm dünyada monarşi rejimlerine karşı halk egemenliğini destekleyen hareketler yükseliştir. İkinci olarak, Latin Amerika’da 1929 ekonomik bunalımının yarattığı ekonomik daralmanın etkileri doğrultusunda, 1930’larda ekonomi politikalarına eşlik eden bir popülist hareketler dalgası izlenmiştir (Panizza,2005). Üçüncü olarak, 1990’lardan itibaren özellikle Batı Avrupa’da, Avrupa bütünleşmesine karşı Avrupa şüpheliği, artan göçlere ve çokkültürlülüğe karşı yerlilik gibi kavramların ön plana çıkmasıyla özellikle sağ partilerin desteğini arttıran yeni bir popülizm dalgası ile karşılaşmıştır.(Taggart,2002; Albertazzi ve Mc Donnell:2008, Mudde ve Kaltwasser,2012) Aynı dönemde, Doğu Avrupa’da ise post-Sovyet dönemin liberal politikalarına bir tepki olarak yükseldiğini söylemek mümkündür (Stanley,2017).

Son olarak; dünya son yıllarda ekonomik sorunlara, göçlere, demokratik sistemlerin işlerlik sorunlarına tepki bağlamında yükselen, otoriter liderlerin giderek ön plana çıktığı yeni bir popülist dalga ile karşı karşıyadır. Inglehart ve Norris bu yükselişin neden kaynaklandığına yönelik belli başlı iki perspektif olduğuna dikkat çekerler (2016). Perspektiflerden biri ekonomik kaygı veya ekonomik sebepler dolayısıyla bu türden bir popülizmin yükseldiğine işaret ederken, diğer perspektif kültürel nedenlerin –kültürel geri tepme- bu yükselişe yol açtığı yönündedir. Akademik çalışmalar aracılığıyla, tüm bu sorulara cevaplar aranmaktadır.

Popülizmin neden yeniden yükselişe geçtiği, popülizmin akademik çalışmalarda bir siyaset analiz aracı olarak kullanıp kullanılmayacağı sorunu, öte yandan popülizmin demokrasi ile zorlu ilişkisi gibi meseleler de bu tartışmaların düğüm noktasını oluşturmakta ve popülizm üzerine yapılan tartışmaları alevlendirmektedir. Popülizmin demokratik sistemlerin bazen ayrılmaz bir parçası, bazen patolojik bir sorunu olarak görülmesi (Taggart, 2002; Canovan, 2002; Meny ve Surel, 2002; Panizza, 2005; Ardit, 2007), dolayısıyla tartışmaların bir süre daha devam edeceğini öngörmek, popülizm literatürünün daha da genişleyeceğini ve popülizmin yakın gelecekte de siyasetin gündemindeki kavramlardan biri olacağını söylemek mümkündür.

Müller’in de dikkat çektiği üzere bu yükselişi açıklarken halen net bir popülizm teorisinin olmayışından ve anlamlı kriterlerin yokluğunun pek çok teorisyence dile getirildiğinden söz edilebilir (2017: 13). Tüm dünyada uygulanabilir bir popülizm teorisinin olmayışına, yani teorisinin taşınabilirliği (travelability) sorununa çözümler aranmaktadır (Mudde,2017).

Siyaset Bilimci Panizza; popülizm ve demokrasi arasındaki ilişkiyi ele alan “*Popülizm ve Demokrasinin Aynası*” adlı derleme kitabının girişinde bu zorluğu aşmak için çalışmaların yaklaşımlarını üç geniş kategoride ele almayı önerir (2005: 2). Panizza’nın bu sistematik ele alışı, çalışmaları sınıflandırmak bakımından önem arz eder. Çünkü Panizza’nın sınıflandırması popülizmin ortaya çıkışında, yukarıda özetlediğim ve çalışmanın devamında ayrıntılarıyla ele alınacak olan tarihsel dalgaların popülizm çalışmalarına nasıl yansıdığına ilişkin bir harita sunmaktadır. Bu durumları göz önünde bulundurarak, bu çalışmada dünyada popülizm kavramını ele alan farklı yaklaşımların sistematik bir analizinin yapılması hedeflenmiştir. Popülizm kavramına yaklaşımlar denirken popülizm kavramını farklı ele alış biçimleri/çalışma çerçeveleri kastedilmektedir. Bu makalede popülizm kavramını açıklamakta kullanılan, ampirik yaklaşım, tarihselci yaklaşım, söylem yaklaşımına belli başlı yönleriyle yer verilecektir. Çalışma boyunca temelde Panizza’nın sınıflandırmasına sadık kalınmakla birlikte Panizza’nın çalışmasının 2005 yılında yapılmış olmasından ve yeni tartışmaları ele almamasından hareketle, analizde diğer teorisyenlerin sınıflandırmalarına da (Bonikowski ve Gidron, 2013; Hawkins ve Kaltwasser, 2017) yer verilecektir. Bu daha geniş perspektif özellikle son dönemde yükselişte olan düşünsel yaklaşımı (ideational approach) tartışma imkânı da vermektedir.

1 <https://www.cam.ac.uk/news/populism-revealed-as-2017-word-of-the-year-by-cambridge-university-press>

Bu sınıflandırmanın yapılmasının diğer amacı ise, söylem yaklaşımının bir analitik araç olarak diğerlerine göre üstün yönlerinin ortaya konulmasıdır. Söylem yaklaşımının popülizmin demokrasiyle olan ilişkisini çözümlmek bakımından öne sürdüğü analitik çerçeve, popülizmin sadece belli coğrafyalarda değil pek çok yerdeki ortaya çıkış sürecini ve popülist söylemin kuruluş mantığını aydınlatmaktadır.

Bu makalenin okunmasıyla birlikte okur, popülizm üzerine yapılmış akademik çalışmaların yaklaşımı ve çerçevesi üzerine fikir sahibi olabiliyor ise çalışma amacına ulaşmış olacaktır.

2. POPÜLİZM KAVRAMI VE YÜKSELİŞİ

Siyaset bilimi literatüründe popülizm kavramın tanımı üzerine yapılan tartışmalar devam etmekle birlikte, kelimenin kaynağına bakmak kavramın ilk çözümlmesi bakımından fikir verebilir. Popülizm kavramının kökeni Latince *populus* sözcüğünden gelmektedir. Yani kavram doğrudan insanlar veya halkı işaret etmektedir. Popülizm; İngilizce “the people” (insanlar, halk) kelimesinin, “peopleism” kavramına dönüşmüş halidir (Canovan, 1981).²

Popülizmin ortaya çıkışı ve yükselişi esasen “halk egemenliği” kavramının ön plana çıkması, monarşik yönetimlerin yetkilerinin azalarak halkın yönetime katılımının giderek yaygınlık kazanmasıyla, başka bir deyişle demokratik yönetimlerin çoğalmasıyla koşut ilerler. Bu bakımdan 20. yüzyıl başından itibaren giderek artan popülist siyasal hareketlerin bu düzlemde değerlendirilmesi gerekir.

Bugün popülizmin doğduğu tarihsel koşulların oldukça uzağında olduğumuzu söylemek mümkündür. Çünkü tüm dünyada demokratik -veya demokratik olma iddiasındaki- yönetimler ve hareketler popülizmin doğduğu döneme kıyasla giderek çoğaldı. Halkın yönetimi ve katılımı kavramlarına özellikle demokrasi söyleminin içerisinde, tüm siyasal hareketler tarafından tarihte görülmemiş bir önem atfedilmektedir. Bu da popülizmi, özellikle popülist söylemi, demokratik yönetim biçimine sahip ülkelerde siyasetin adeta ayrılmaz parçası haline getirmiştir. Popülizm kuramcısı Canovan; popülizmin belirli ekonomik sosyal problemleri takip ederek ortaya çıktığını kabul etmekle birlikte; popülizmi halk egemenliği ve çoğunluğun iktidarı prensiplerinin ideolojik yansıması olarak tanımlarken ikisi arasındaki bu ayrılmazlığa dikkat çekmektedir (2002: 25). Yine günümüzün önde gelen popülizm kuramcılarında olan Mudde ve Kaltwasser bugün popülizmin neredeyse tüm dünyada her zaman bir liberal demokratik çerçevede belirli noktalarda konumlandırılarak tartışıldığının altını çizmektedirler (2019).

Popülizmin yükselişini, demokrasiyle olan yakın bağının yanı sıra; küreselleşme, parti ve seçim sistemlerinin uğradığı değişim ve dönüşüm, ekonomik sorunlar, başarısız demokratik yönetim gibi nedenler çerçevesinde tartışan çalışmalar olduğu gibi (Hawkins, Read ve Pauwels, 2016), Inglehart ve Norris günümüzde popülizmin yeniden yükselişinin kültürel veya ekonomik sebeplerden kaynaklandığına dair iki geniş perspektif olduğunun altını çizmektedirler (2016).

Dolayısıyla popülizmin yakın dönemde de siyaset biliminin temel meselelerinden biri olacağı öngörülebilir. Popülizm pek çok ülkede, pek çok bölgede pek çok farklı bağlamda tartışılmaktadır. Öyleyse popülizm çalışanlar bakımından “popülizmler çağı” denebilecek bir dönemden geçtiğimiz söylenebilir (Krastev,2011).

Yukarıda kullanılan popülizmler çağı tanımlamasındaki “popülizmler” ifadesi tesadüfen kullanılmamıştır. Bu kullanım aslında bu makalenin ana eksenini ve sorununu oluşturmaktadır. Çünkü bugün, popülizmden ziyade “popülizmler”den bahsedilmesi gerekmektedir. Kavramın bu uzun yolculuğunda popülizmi anlamak için pek çok farklı bakış açısı doğmuştur. Bu yaklaşımlar popülizmi ele almak için belirli ele alış biçimleri de oluşturmuşlardır.

Bunun başlıca iki sebebi vardır. Sebeplerden ilki, kavramın kullanımının çok uzun bir tarihsel sürece yayılmasıdır. Bu süreçte sosyal bilimlerde ortaya çıkan farklı ele alış biçimleri (Pozitivizm, tarihsel maddecilik veya söylem yaklaşımı gibi) popülizmi ele alış biçimlerini şekillendirdi. Kavramın kullanıldığı tarihsel dönem değiştikçe ve uzadıkça kavramın kullanımı dönemin tarihsel şartlarına göre yeni biçimler aldı, dünyadaki ekonomik ve demokratik koşulların dönüşümü bakış açılarının yenilenmesini zorunlu kıldı. Sebeplerden ikincisi ise kavramın farklı coğrafyalarda farklı siyasal yapılara ve kültürlere sahip ülkelerde farklı görünümde ortaya çıkması

² Kavram hakkında detaylı bir tartışma için bkz. Margaret Canovan (1981), *Populism*, Hartcourt Brace Javonovich, New York.

olmuştur.³ Farklı akademisyenler popülizmin özelliklerini taşıdıklarını düşündükleri akımları kendi ülkelerinin özgün koşullarıyla değerlendirdiler. Bu da farklı bakış açılarının veya çerçevelerin bazı ülkelerde daha yüksek bir açıklayıcılığa sahip olmasını beraberinde getirdi. Böylece o bölgedeki çalışmalar belirli yaklaşımların etkisinde kaldı. Ayrıca bu yaklaşımlar belli başlı bilimsel metodların da etkisinde kaldılar.

Durum böyle olunca bu karışık duruma biraz açıklık getirilmesi bakımından bu çalışmada dünyada popülizm kavramını ele alan farklı yaklaşımların sistematik bir analizinin yapılması hedeflenmiştir. Bu makalede popülizm kavramını açıklamakta kullanılan, ampirik yaklaşım, tarihselci yaklaşım ve söylem yaklaşımına belli başlı yönleriyle yer verilecektir.

Çalışmaya öncelikle popülizm kavramını belirli başlı bazı öğeleri çerçevesinde tanıtarak başlanacaktır. Kavramın kabaca tanımlanmaya çalışılması metodolojik yaklaşımların tasnifinin de gerekli olduğunu göstermektedir. Ardından bu gerekliliğe cevap vermek üzere; tarihsel ortaya çıkışlarına sadık kalarak popülizmi incelemek üzere ortaya çıkan yaklaşımlar değerlendirilecektir.

3. POPÜLİZMİ TANIMLAMAK

Popülizmin tek ve tüm durumlarda geçerli bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Popülizm üzerine yapılmış neredeyse tüm çalışmalar, bu çalışmada da olduğu gibi, ilk olarak popülizme açık bir tanım bulmanın güçlüğüne vurgu yaparak başlar. Bu popülizm çalışmalarında bir gelenek haline gelmiş gibidir. Devamında ise her çalışma, yakın durduğu yaklaşım ışığında popülizme bir tanım getirmeye çalışarak yapıldığı tarihsel dönem ve ortaya çıktığı coğrafyanın siyasal yapısı doğrultusunda yeni bir yaklaşım doğurmuş olur.

Canovan; popülist kavramının ilk olarak nasıl kullanıldığını incelerken 1890'larda- tarımsal radikalizmin zirve yaptığı on yılda- kurulan, Amerika Birleşik Devletlerindeki Halkın Partisi (The People's Party) üyelerinin kendilerini bu isimle çağırdıklarını ifade etmektedir (Canovan, 2005: 70). Canovan popülizmin doğuşunu 1890'larda ABD'de Güney eyaletlerinde tarımsal kesimin kendi çıkarlarını korumak amacıyla kurdukları, Halkın Partisi deneyimiyle özdeşleştirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kuzey ve Güney eyaletleri, arasındaki ekonomik makas açılırken görece fakir olan tarım kesimi 19. yüzyıl sonunda bir araya gelerek elit kesime karşı bir tarımsal radikalizmi desteklemişlerdi.

Yine hem tüm dünyada popülizmin, hem de Türkiye'deki popülist düşüncenin temel kaynaklarından biri Rus Narodnik akımıdır. Rusçada "narod" sözcüğü halk/millet anlamına gelir. Narodnikler hareketi de (narodnics) ismini buradan alır. Narodnik Hareketin temel ilkesi "Halka Doğru Gitmek" idi (Toprak, 2013). 19. yüzyıl sonunda bir grup Rus Entelektüel (başta Herzen, Çernişevski gibi) Çarlık Rusyası'ndaki yönetim biçimine karşı halkın değerlerini ön plana çıkarmaya başlamışlardı. Önce şehirlerde özellikle üniversite öğrencileri arasında yayılan düşünce akımı, köylülere ve taşraya yayılmaya çalışarak Rusya'da Çarlığın elit değerlerine karşı halk egemenliğine dayalı bir yönetim kurmaya çalışıyordu. Hareket kısa süre sonra şiddete bulaşarak meşruiyetini yitirmekle birlikte, daha sonra Bolşevik hareketi ve Rus devrimine ilham kaynağı olmuştur.

Aynı yıllarda, tüm dünyada etkin olan ve halka doğru yürüyen düşünce, Osmanlı imparatorluğunda da yankı bulacaktı. 1900'lerin başında pek çok Osmanlı aydını halkın değerlerini önemseyen ve kurtuluşun halkta olduğunu savunan düşünce dalgasından etkilenmişti. Ziya Gökalp, Ali Canip, Köprülüzade Mehmed Fuad, Rıza Tevfik ve Ömer Seyfettin gibi Osmanlı entelektüelleri halkiyat ve folklor çalışmalarına ağırlık vermişlerdi (Toprak, 2013: 26). 1913'te milliyetçi entelektüeller tarafından yayımlanmaya başlayan "Halka Doğru" dergisi bu düşünce dalgasının bir göstergesiydi. Halkın varlığını, değerlerini ve dönüştürücü gücünü önemseyen Osmanlı aydınları, halkçılık ve milliyetçilik düşüncelerini bir arada geliştirerek Cumhuriyet dönemi ideolojisinin, yani milli egemenlik düşüncesinin temellerini oluşturmaya başlamışlardı.

Bu öncül tanımlamalardan popülizmin halka ilişkin bir şeyler söyleyen ve onun değerlerini üstün kılmaya yönelik bir politika/siyasal yaklaşım olduğu öne çıkmaktadır. Buradan hareketle popülizmin en temelde "halk"
3 Örneğin Amerika'da popülizm tabandan gelen bir halk hareketi iken, Rusya'da entelektüellerin "halka doğru gitmesinden" doğan bir hareket olarak ortaya çıkıyor.

vurgusu yaptığını ve bu vurgunun neredeyse hiçbir yaklaşımda değişmeden var olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan kavramın kendisini açıklamak için ihtiyaç duyduğu karşıt kavram genellikle “elit” veya “seçkin”ler olmuştur.

Popülist hareketler halkın değerlerini üstün tutarken bu değerleri o dönemde geçerli olan seçkin yönetimler değerlerine karşı savunuyorlardı. Bu dönemde henüz halk egemenliği düşüncesi ve demokratik yönetimlerin bir nüve halinde olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir. Bu bağlamda popülist hareketler demokratik yönetimlerin vazgeçilmez olan halk egemenliği düşüncesiyle elele yürümüşler ve demokratik yönetimlere halkın katılımı konusunda pozitif etkilerde bulunmuşlardır.

Bu bağlamda popülizm konusunda oldukça erken tarihlerde ilk ve öncül tanımlardan birini yapan Edvard Shils’e göre; popülizm halk iradesinin mutlak üstünlüğünün kabulünden doğar (1956: 100). Bu durumda popülist bir hareket halk iradesini/millet egemenliği kavramlarını destekleyen politik hareketlerle kolayca ittifak kurar. Öte yandan seçkin politik hareketlerin muhalifidir ve seçkin ve elitlere eleştirel bir bakış açısı geliştirir.

Popülizmin tanımını halk ve elitler karşıtlığı üzerinden tanımlayan ve bu karşıtlığa çarpıcı bir vurgu yapan isimlerden biri de Mudde’dur. Mudde popülizmi ince merkezli bir ideoloji olarak tanımlar (2004: 544). Mudde’a göre “akademik dünyada kavramsal açıklık ve tanımlamada henüz bir fikir birliği oluşmamış olmakla birlikte, popülizme ilişkin tanımlamaların çoğunluğunda iki kavrama referans verilir: “Halk ve elitler” (2004: 541). Mudde burada önemli iki kavramın altını çizmiştir. Elitler ve halk kavramı ikilisine vurgu yapmadan popülizmi tanımlamak neredeyse imkânsız görünmektedir. Mudde’a göre, ince merkezli popülizm ideolojisinin diğer bileşeni ise “genel irade”dir. Canovan popülizmi kısaca gücün kurumsal yapısına ve baskın düşünce ve değerlere karşı halka başvurmak olarak tanımlar (1999: 1). Canovan popülizmden bahsederken, hareketin demokratik sistemlere özgü bir ideoloji olduğundan söz eder. Mudde ve Canovan tanımlamalarında ideoloji vurgusu belirgindir. Albertazzi ve McDonnell da popülizmin ideoloji olduğu konusunda hemfikirdirler. Popülizm; erdemli ve homojen halkı, elit ve tehlikeli ötekilere karşı konumlandırın bir ideolojidir (2008). Kirk Hawkins de popülizmin ideoloji olarak ele alınabileceğini söyler. Hawkins ideoloji, söylem, dünya görüşü, bakış açısı gibi kavramların değişimli olarak kullanılabileceğini ve birbirleriyle yakınlık içinde olduğunu ifade eder (2017: 2).

Mudde’un öncülük ettiği düşünsel yaklaşım, diğer bir deyişle popülizmi ideoloji olarak tanımlayan görüş son dönemlerde giderek daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır ve son dönemde özellikle söylem yaklaşımı ile ilişki içinde pek çok çalışmada ele alınmaktadır.

Öte yandan daha çok ekonomi politikalarına vurgu yapan tanımlamalar da vardır. Örneğin Di Tella popülizmi ekonomik kalkınmanın bir fonksiyonu olarak tanımlar (1965). Almanya’ya göre popülizm bir lider çevresinde örgütlenen pek çok ekonomik sınıfı şemsiyesi altında barındıran bir harekettir (1978).

Kurt Weyland popülizmin en iyi bir strateji olarak tanımlanacağını ifade eder ve bu strateji iktidarı kazanmak ve elde tutmanın yöntemleri ve araçlarını kapsar (2001: 12). Weyland’a göre bu minimal tanım Latin Amerika popülizminde 1930’lar 1960’lar ve 1990’lardaki yükselişleri ifade edecek geniş bir kapsama alanına sahiptir (2001: 1). Barr, Weyland’ın strateji tanımlamasına katılır ve Weyland’ın bu tanımlamasının popülizmin ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerini bir arada içerdiğini ifade eder (2018).

Taguieff ise popülizmin belirli bir programın esası olmaktan ziyade bir stil olduğunu vurgular. Bu stil özellikle işler kötüye gittiğinde kalabalıkları memnun etmek amacıyla kullanılır (1995). Jagers ve Walgrave popülizmin politik aktörlerin halka (people) referans verdiği bir politik iletişim biçimi olduğunu savunurlar. Jagers ve Walgrave’e göre ortak noktanın sadece halka referans vermek olduğu bu hareketlere bir ideoloji demek oldukça güçtür (2007).

Meny ve Surel popülizmi tanımlamaya çalışırken üç önemli kavramın ön plana çıktığına vurgu yaparlar. Meny ve Surel’e göre popülist hareketlerde en önemli değer halktır. İkincisi popülist hareketlere göre halka gücü kötüye kullanan elitler tarafından ihanet edilmiştir. Son olarak popülist hareketler halkın birinci öncelik oluşunu yeniden tesis etmek isterler (Meny ve Surel, 2002). Popülizm bu durumda pek çok farklı siyasal hareketin (sağ /sol veya alt sınıf orta sınıf gibi farklı toplumsal sınıfların) parçası olabilir.

Laclau popülizmi tanımlarken öncelikle kavramın muğlaklığına vurgu yapar. Ona göre kavramı hareket mi ideoloji mi yoksa siyasal bir pratik mi olduğuna ilişkin bir açıklık yoktur (Laclau, 2005(2): 32). Ancak Laclau popülizmin kolektif kimliklerin oluşumunun ardında yatan mantık olduğunu ve bunun ortaya konması gerektiğini işaret eder. Bu kolektif kimliklerin oluşumu ise iki öğenin varlığına bağlıdır. Öncelikle kolektif hareketi oluşturacak bir eşdeğerlikler zincirinin kurulması gerekir. Yine bu kurulan zincir bir antagonizma aracılığıyla başka bir kimliğe karşı konumlandırılır. Bu kolektif kimlik Laclau'nun "Halk" olarak tanımladığı şeydir. Laclau halk (the people) olarak tanımlanan şeyin nasıl oluştuğunu bu oluşumun ardındaki anlamaya çalışır. Halk olarak tanımladığımız şey günümüz siyasal sisteminin temel öğesini oluşturmaktadır (Laclau, 2005).

Hawkins popülizmi bir söylem ve ideoloji olarak değerlendirir (2009). Mudde' un çerçevesini oluşturduğu düşünsel yaklaşımın Laclau'nun söylem yaklaşımıyla olan yakınlığına vurgu yapar. Latin Amerika popülizmini ele aldığı çalışmalarında genel olarak ideoloji ve söylem ifadelerini birlikte kullanmıştır. Aslanidis ise popülizmi ideoloji olarak tanımlamanın eksikliklerine vurgu yapar ve söylemsel yaklaşımı analize katmadan bir popülizm tanımına ulaşmanın mümkün olmadığını söyler (2016).

Popülizmi tanımlama çabalarına göz gezdirdikten sonra kısaca şu sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Popülizm 19. yüzyılın sonunda, dünyada çok çeşitli coğrafyalarda eş zamanlı olarak birbirine benzer kavramlara referans vererek ortaya çıkmıştır. "Popülizm halkın değerlerini" yüceltmeye yönelmiştir. Popülizm Halkın değerlerini yüceltirken bunu elitlerin düşünce yapısına ve dünyasına eleştiri yönelterek yapar ve halk ve elitler karşıtlığı kurar. Ancak popülizmin bir ideoloji mi bir stil mi bir siyasal veya ekonomik bir hareket mi yoksa kabaca bir söylem tarzı mı olduğuna ilişkin tanımlamalar birbirinden farklılık gösterir. Bu genellikle popülizm üzerine çalışan akademisyenin yaklaşımı ve çerçevesi doğrultusunda şekillenir. Bu muğlaklığı aşmak için popülizm yaklaşımların kategorize edilerek dikkatlice değerlendirilmesi önemlidir.

4. POPÜLİZM KAVRAMINI ELE ALIŞ BIÇİMLERİ

Çalışmanın girişinde popülizme farklı yaklaşımların ve farklı çalışma çerçevelerinin uzun tarihsel süreçlerin ve/veya farklı bilimsel geleneklerin etkisi altında olarak ortaya çıktığına değinilmişti. Aynı zamanda popülist hareketlerin farklı coğrafyalarda farklı siyasal yapılara ve kültürlere sahip ülkelerde farklı görünümde ortaya çıkması dolayısıyla, bazı ülkelerde bazı yaklaşımların/çerçevelerin daha yaygın biçimde kullanıldığı belirtilmişti. Panizza bu konuya dikkat çekmeden önceki pek çok çalışma popülizm kavramının çeşitli bakış açılarıyla değerlendirilebileceğini belirtmiş olmakla birlikte bu yaklaşımların ismini koyarak ele alan ilk kişi Francisco Panizza'dır.

Panizza, 2005 yılında çıkan "*Popülizm ve Demokrasi'nin Aynası*" adlı derleme kitabında popülizm ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelerken popülizm çalışmalarına yön verecek bir sınıflandırma yapmıştır. Panizza'ya göre popülizm üzerine yapılmış çalışmalar temel üç kategori altında incelenebilirler. Bunlardan ilki Ampirik Çalışmalar veya Genellemelerdir. Ampirik Yaklaşım veya çerçeve diyebiliriz. İkincisi Tarihselci çalışmalardır (Tarihselci yaklaşım). Panizza son yaklaşımı ise Semptomatik okumalar (Söylem yaklaşımı) olarak değerlendirir (Panizza,2005: 2).

Panizza'da sonra da popülizme yaklaşımları sınıflandırma çabaları devam etmiştir. Bonikowski ve Gidron'un 2013 tarihli literatür taraması çalışmasının da böyle bir amacı vardır.⁴ Bu çalışma kabaca popülizme yaklaşımları üç temel başlık altında-politik ideoloji, politik stil ve politik strateji olarak- ele alır. Bu sınıflandırma da özellikle son dönemdeki hakim yaklaşımları üç temel kategori çerçevesinde ele almayı kolaylaştırır.

Panizza'nın çalışması ise popülizme yaklaşımları daha çok tarihsel ortaya çıkışı, çalışmanın girişinde bahsedilen popülizm dalgaları doğrultusunda sınıflandırmaya yönelir. Ancak 2005 tarihli olmasından kaynaklı olarak özellikle 2005'den sonra genel hatlarıyla ortaya çıkan ideoloji yaklaşımını/düşünsel yaklaşımı ele almamıştır. Bu türden bir eksiklik barındırmaktadır.

4 Gidron, Noam; Bonikowski, Bart (2013). Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Harvard University, Working Paper Series https://scholar.harvard.edu/files/gidron_bonikowski_populismreview_2013.pdf

Hawkins ve Kaltwasser'in bu konudaki görüşü bu eksikliği gidermekte yardımcı olabilir. Hawkins popülizmi ideoloji olarak ele alan çalışmaların da söylemsel yaklaşımla yakın bir ilişki içinde olduğundan bahseder. Yani son dönemde çalışmalarda giderek hakim olmaya başlayan ideolojik yaklaşımı da söylemsel çalışmalar bağlamında düşünmek mümkündür. Ayrıca popülizmi tanımlama çabalarında da değinildiği üzere ideoloji yaklaşımı da söylemsel kaynaklar üzerinden analiz yapar (Hawkins ve Kaltwasser,2017; Gidron ve Bonikowski,2013).

Bundan dolayı bu çalışmada da son çıkan düşünsel yaklaşım, yani popülizmi ideoloji olarak ele alan çalışmalar da söylemsel çalışmaların içinde ele alınmıştır. Weyland'ın strateji yaklaşımı ise özellikle Latin Amerika'daki ekonomik temelli yaklaşımlara bir eleştiri yöneltmesi dolayısıyla Tarihselci çalışmaların sonunda ele alınmıştır.

Panizza'nın bu sınıflandırması, popülizm çalışmalarındaki farklı yaklaşımların sistematik olarak değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Şimdi bu sınıflandırmaya sadık kalınarak ancak öte yandan yeni sınıflandırma girişimlerine de değinilerek popülizme yaklaşımların ve çerçevelerin oluşumunun tarihsel gelişimi kısaca ele alınacaktır.

4.1. Popülizm Üzerine Ampirik Çalışmalar ve Genellemeler

Popülizm çalışmalarının ilk doğduğu döneme denk düşen, Amerikan popülizminin temel özelliklerine bakan veya Rus Narodnik hareketinin doğuşu üzerine yapılmış bu ilk çalışmalar, hareketin ortaya çıkışını ve özelliklerini değerlendirmeye çalışan tarih yönünün ağır bastığı çalışmalardır. Popülizm üzerine çalışanlar popülist hareketleri anlamak için popülist hareketlerin nasıl ortaya çıktığına veya ortak özelliklerine bakmayı tercih ediyorlardı. Franco Venturi'nin 1952'de yazdığı *Rus Popülizmi*⁵ isimli çalışması bu türden bir çabaya örnek gösterilebilir.

Öte yandan sosyal bilimlerde pozitivist Ionescu ve Gellner 'in 1969 tarihli "Popülizm Anlamı ve Ulusal Özellikleri"⁶ isimli derleme kitabında yer alan makaleler Ampirik çalışmalar bakımından dönüm noktası kabul edilebilir. Kitapta Peter Wiles'in "*Bir Öğreti Değil Bir Sendrom: Popülizm Üzerine Bazı Temel Tezler*"⁷ adlı makalesi popülizmin yirmi dört temel özelliğinden bahsederek dünya üzerinde çıkmış çeşitli popülist hareketleri bu özellikler çerçevesinde değerlendiriyordu (Wiles, 1969).

Wiles bu çalışmasında; popülizmin sistem ve elit karşıtı olduğunu, ideolojisinin zayıf olduğunu, karşısında gördüğüne düşmanca tutumlar beslediği, lider odaklı bir hareket olduğu, popülizmin farklı ekonomik politikalarla işbirliği yaptığı gibi bazı özelliklerini sistemli biçimde ele almaktadır (Wiles, 1969). Wiles popülizme bakarken bugün hala kullandığımız bazı genel geçer bu özellikleri kullanıyordu. Bu yaklaşım popülizm çalışmalarında- özellikle karşılaştırmalı popülizm çalışmalarında- önemli rol oynadı. Sonrasındaki pek çok çalışma popülizmi ele alırken Wiles'in işaret ettiği ortak özelliklere gönderme yaptı (Panizza,2005: 2).

Bu çalışmalar genellikle popülizmi elitler ile halk arasında bir karşıtlık olarak gören bir siyasi eğilim ve bu siyasi eğilimin diğer özelliklerini- halkın diliyle konuşmak, halkın stilinde giyinmek, halkı hoşnut edecek ekonomik politikaları ilan etmek, halkın çoğunluğunun uğraştığı mesleğe yönelik iyileştirmeler yapmak gibi- tasnif ederler.

Canovan'ın bu alandaki ilk çalışmaları, ampirik öncü çalışmalardan sayılabilir. Canovan'ın 1981 tarihli *Popülizm*⁸ adlı kitabı hem popülizmi tanımlamaya girişmiş hem de popülizmin çeşitli türlerine yer vererek alandaki öncü çalışmalardan birini ortaya koymuştu. Canovan popülizmi öncelikle tarımsal popülizm ve politik popülizm olarak ikiye ayırmış ve dünyada popülizmin farklı görünüşler sergilediğini ortaya koymuştu. Popülizmin yedi farklı alt formu olduğuna değinen Canovan, popülizmin çeşitli kategorilerine değinerek çalışmaların sistematik hale gelmesine katkı sağlamıştı.

Canovan'a göre popülizm ilk türünde, popülizm modernizmin sorunlarıyla yüzleşmiş geri kalmış tarım toplumlarında sosyalizm olarak ortaya çıkabilir. İkinci olarak, endüstriyel veya finans sermayesinin tehdidi altında olan köylü/kırsal kesimin ideolojisi olarak ortaya çıkabilir. Üçüncü olarak, değişen toplumda geleneksel

5 Bkz. Venturi F, (1952) *Il Populismo Russo*. Einaudi. veya kitabın İngilizceye çevirisi olan Venturi, F. (1960). *Roots of Revolution: A History of the Populist and Socialist Movements in Nineteenth Century Russia*. (F. Haskell, çev.). New York: Alfred A. Knopf.

6 Bkz. *Populism-Its Meaning and National Characteristics*. G. Ionescu & E. Gellner (Editörler.), London: Weidenfeld and Nicholson.

7 Wiles, P. (1969). *A Syndrome, Not a Doctrine*. In G. Ionescu & E. Gellner (Ed.), *Populism-Its Meaning and National Characteristics*. London: Weidenfeld and Nicholson, 166-179.

8 Canovan, M. (1981). *Populism*. New York: Hartcourt Brace Javonovich.

değerlerin peşine düşen bir kırsal kesim hareketi olarak ortaya çıkabilir. Dördüncü olarak, halkın çoğunluğunun düşüncelerinin elitist bir azınlık grubu tarafından kontrol edildiğini düşünen bir inanç olarak ortaya çıkabilir. Yine popülizm erdemini basit halk çoğunluklarında yer aldığını düşüncesinden doğabilir. Popülizm halkın iradesinin her şeyin üstünde olduğunu savunur. Son olarak popülizm köylülerden veya kentli işçi sınıfının kendi buldukları grubun politik duruşunun yeterli olmadığı durumlarda büyük destek alarak ön plana çıkabilir. Canovan'a göre popülizm tüm bu farklı türlerden biri şeklinde görünüm sergileyebilir (Canovan, 1981).

Ampirik çalışmalar popülizmin hangi politik durumlar sonrası ortaya çıktığı üzerinde bir takım tasniflere gidebilirler: Eski sosyalist ülkelerde ortaya çıkan popülizm, modernleşmeye çalışan ülkelerde ortaya çıkan popülizm, halktan üst tabakaya doğru yayılan popülizm veya entellektüellerin halka yaydığı popülizm gibi, popülizmin ortaya çıktığı koşulları da dikkate alırlar. Bu çerçevede bir araştırma yapacak akademisyenlerin ampirik çalışmalarda hareket etmeleri yerinde olur.

Literatürde bu temel çalışmalara referansla yapılmış ve genellikle farklı ülke örneklerini ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda Wiles'in veya Canovan'ın eserlerine referans ile yapılmış kategorilere ayırmaya yönelik veya hareketleri tanımlamaya yönelik çalışmalar bu çerçevede ele alınabilir. Yine Panizza bu özelliklerin başka özelliklerle harmanlandığı çalışmalar da olduğunu ifade eder (Panizza, 2005).

Ancak Panizza bu tür çalışmaların popülizme ilişkin tipoloji oluşturmakla birlikte popülizmi daha çok dolaylı ve sezgisel bir şekilde kullandıklarını ifade eder. Bu yaklaşım analitik bir kavramsallaştırma yapmaktan uzak kalmıştır (Panizza, 2005: 3). Herhangi bir ülkede ortaya çıkan popülist hareketin bu çerçevede analitik bir şekilde ele alınması bu bakımdan güçleşmektedir.

4.2. Tarihselci Yaklaşım

1930'lar sonrasında Latin Amerika'da baş gösteren ve popülist olarak nitelendirilen hareketler, dünyada geçmişte görülen popülist hareketlerden daha farklı ve özgün bir görünüm sergiliyordu. 1929 ekonomik bunalımının yarattığı ekonomik ve sosyal ortamda doğan bu hareketleri incelemek için popülizm literatüründe yeni ve daha ekonomik temelli bir ele alış biçimi belirdi. Tarihselci yaklaşımın; tarihsel maddeci düşüncenin ekonomi ve sınıf temelli analizlerinin popülizm kuramına yeni bir ele alış biçimi olarak yansımaları olduğu söylenebilir.

Latin Amerika'da yapılan pek çok popülizm çalışmasına kaynak olmuş Di Tella popülizmi, basitçe ekonomik kalkınmanın bir fonksiyonu olarak tanımlar. Bundan dolayı popülist politikalar ithal ikameci endüstrileşme modeliyle⁹ bitişik ortaya çıkar ve karizmatik bir liderin, Peron, Vargas veya Cardenas¹⁰ gibi- çevresinde örgütlenmiş bir sınıfsal birliğe hitap eder (Di Tella, 1965). Germani'ye göre de popülizm, Latin Amerika'da kırsal toplumdaki endüstriyel topluma geçiş aşamasında diğer bir deyişle, tarihsel ekonomik koşulların etkisiyle ortaya çıkmıştır (Germani, 1978). Panizza'ya göre Latin Amerika popülizmine bu temelde yaklaşanların en önemli iddiası; ithal ikameci sanayileşme modeli ile popülizmin birlikte yürüdüğü ve birlikte ele alınması gerektiğidir (Panizza, 2005). Bu bağlamda bu ele alış biçiminde popülizmi belirli tarihsel ve ekonomik koşulların etkisinde meydana çıkmış bir akım/hareket/ideoloji olarak görmüştür. Latin Amerika popülizmini bu bağlamda inceleyen çalışmaların en önemlilerinden ve öncülerinden biri olarak Germani'nin 1978 tarihli "*Otoriteryanizm, Faşizm ve Ulusal Popülizm*"¹¹ adlı çalışması örnek gösterilebilir.

Hawkins; Di Tella ve Germani'nin bu yaklaşımının ekonomi politikalarının arkasındaki politikalara ve sınıf formasyonunun ardındaki yapısal güçlere odaklandığının altını çizer. Panizza da lider arkasında örgütlenmiş bir sınıfsal birliğin de olduğuna dikkat çeker. (Panizza, 2005). Bu yaklaşım, Hawkins'in de belirttiği üzere; Cardoso ve Faletto gibi bağımlılık teorisyenlerinin görüşleriyle sıkı ilişki içindedir (2017:3).

9 İthal ikameci Sanayileşme modeli; daha çok az gelişmiş ülkelerde uygulama alanı bulan, daha önce yurtdışında üretilen bir malın yurtiçinde üretilmeye başlanmasını bir sanayileşme stratejisi olarak benimsemek demektir. Bu şekilde ülkenin milli veya yerli piyasasının korunması amaçlanır. Bu da özel bir milliyetçi ve korumacı anlayışın benimsenmesini gerektirmektedir. Ekonomik yapı her zaman toplumsal yapıyı da etkilemiş toplumsal yapıların oluşturulmasında rehber işlevi görmüştür. Latin Amerika örneğinde de bu iktisadi anlayışın benimsenmesi için popülist politikalara başvurulmaktadır.

10 Peron Arjantin'de, Vargas Brezilya'da, Cardenas Meksika'da 1920ler ve 1930larda ön plana çıkmış siyasi liderlerdir.

11 Germani, G. (1978). *Authoritarianism, Fascism and National Populism*. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

Sadece ekonomik diyebileceğimiz diğer bir popülizm yaklaşımı ise 90'lı yıllarda Dornbusch Edwards ve Sachs tarafından ortaya atılmıştır. Dornbusch ve Edwards'a göre "ekonomik popülizm" ekonomik büyüme ve yeniden gelir dağılımına vurgu yapan, öte yandan enflasyon riski ve finans açığına, dışsal kısıtlamalara, ekonomik aktörlerin agresif piyasa dışı politikalara reaksiyonuna hiç vurgu yapmayan bir tür ekonomik yaklaşımdır (1991: 9). Dornbusch ve Edwards popülizmi bir tür ekonomi politikası olarak tanımlamaktadırlar. Benzer şekilde Sachs, Latin Amerika popülizmini incelerken, popülizmin düşük gelir grubundaki halkın gelir düzeyini yükseltmek isterken benimsenen makroekonomik politikalarla, yanlış kararlarla ilintili olduğunu savunur (Sachs, 1989). Bu çalışmalar neredeyse tamamen ekonomik bir analize dayanmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken ikinci ve önemli bir husus daha vardır. Latin Amerika popülizminin diğer bir özelliği yukarıda da değinildiği gibi lider popülizminin özel bir öneminin olmasıdır. Latin Amerika ülkelerinin, popülist liderliğin incelenmesi bakımından adeta bir laboratuvar işlevi gördüğü söylenebilir. Başta Juan Domingo Peron olmak üzere dünyada adından söz ettiren pek çok popülist lider Latin Amerika siyasetinin önemli aktörleridir. Arjantin'de Juan Domingo Peron, Brezilya'da Fernando Collor, Venezuela'da Hugo Chavez, Peru'da Aprismo liderlerin isimleriyle anılan popülist hareketlerin merkezleri olmuşlardır. Paul Taggart da Latin Amerika popülizmini incelerken özellikle liderlik olgusunun ön plana çıktığını gözler önüne serer (Taggart, 2000).

Tarihselci yaklaşım perspektifinden yazılmış çalışmalar, ekonomik bir analizi merkez alırlar. Çünkü popülizm bu yaklaşıma göre belirli ekonomik ve tarihsel koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkan bir politik stildir/ideolojidir/ stratejidir. Daha çok bir ekonomi politikasına yapışık şekilde doğmuş hareketlerdir. Bu yüzden bir iktisatçının veya özellikle bir ekonomi politikasının sonuçlarını irdeleyen bir araştırmacının popülizm üzerine çalışırken bu tür bir yaklaşım benimsemesi veya çalışmasında bu analizlere de yer vermesi beklenebilir.

Yine Latin Amerika; popülizmin neoliberal politikalar etrafında ortaya çıkan bir düşünce olduğunu öne süren çalışmalar veya popülizmi neopopülizm şeklinde tanımlayan çalışmalar tarihselci yaklaşıma örnek gösterilebilir.¹²

1990'larla birlikte bu yaklaşımın popülizm çalışmalarındaki yaygınlığı sarsıntıya uğradı. Bu tartışmayı genişletmek için Kurt Weyland'ın popülizmi strateji olarak ele aldığı yaklaşımın burada ele alınması gerekir. Weyland'a göre ekonomik yaklaşımlar popülizmi açıklamakta bir dönem yeterli oldular ancak daha sonra, özellikle Latin Amerika'da yaşanan politik gelişmeler doğrultusunda reel dünya gerçeklerini açıklamakta yetersiz kaldılar ve ekonomik yaklaşım bu bağlamda geçerliliğini yitirdi. Weyland'a göre popülizmin tek bir alanı vardı: o da siyaset idi. Bu durumda da popülizmi ideoloji veya söylem olarak ele alan yaklaşımlar yükselişe geçmeye başladı (Weyland, 2016).

Weyland'a göre; halk kavramının rolünü, lider ve halk kitlesi arasındaki kendine özgü ilişkiyi en iyi ele alan yaklaşım popülizmi strateji olarak ele almaktır (Weyland, 2016). Weyland kendi yaklaşımının Latin Amerika popülizmini açıklamak bakımından daha kapsayıcı olduğunu savunur. Barr ise Weyland'ın strateji yaklaşımının ekonomik, politik ve sosyal etkileri bir arada ele aldığına altını çizer (2018). Bu bağlamda, Weyland'ın yaklaşımının pek çok farklı bakış açısının bir kombinasyonu olduğunu söylemek gerekir. Özellikle Latin Amerika popülizmini açıklamakta alternatif ve tarihselci bakış açısına yönelik eleştirileri karşılayabilen bir bakış açısı olarak ele almak gerekir. Hawkins ise son dönemlerde söylem yaklaşımı ve düşünsel yaklaşımın Latin Amerika çalışmalarında yaygınlaştığını ifade eder ve Latin Amerika ülkelerindeki popülizmi açıklamak –hatta ölçmek için düşünsel yaklaşıma başvurur (2017).

4.3. Söylem Yaklaşımı

1970'lerden itibaren post-yapısalcı argümanların söylem ve söylem analizi kavramına atfettikleri önemle birlikte (Howarth, Glynos ve Griggs, 2016), siyaset biliminde de söylem kuramını kullanan çalışmaların sayısı artış gösterdi. Pek çok sosyal bilim alanına benzer şekilde "söylem" yaklaşımı, popülizm üzerine yapılan çalışmaların da gündemine oturdu (Stavarakakis, 2017). Popülizm çalışmalarında söylem yaklaşımı; temelde popülizmin bir söylem çerçevesinde ortaya çıktığını savunarak bu söylemin nasıl oluştuğuna ve nasıl bir mantık çerçevesinde kurulduğuna dikkat çeker (Panizza, 2005; Laclau, 2005).

¹² Tarihselci yöntem Türkiye'de bazı hareketleri veya partileri popülist olarak niteleyen pek çok akademisyeni de etkilemiştir. Türkiye ve Latin Amerika'nın ekonomik koşullar bakımından birbirine benzetilmesi de bu durumda önemli rol oynamıştır.

Popülizmi söylem teorisi çerçevesinde ele alan Laclau'nun (ve daha sonra Essex okulu) popülizm kavramı ile nasıl ilgilenmeye başladığına bakacak olursak; popülizm konusunun ilk olarak Laclau'nun 1970li yıllar sonunda yazdığı makalelerde¹³ ele alındığını söylemek mümkündür. Bu makalelerde Laclau teorisinin ilk parçalarını yerleştirmeye başlamıştır.

Laclau bu makalelerde ilk olarak popülist hareketin ortaya çıkması için gerekli olan, halk nezdinde "popüler demokratik talepler" in oluşmasından, ikinci olarak ise halkın bu taleplerinin resmi ideolojiyle olan çatışmasından yani "antagonizma'dan" söz etmektedir (Laclau, 1977). Laclau'ya göre bir kolektif kimlik olarak halkın oluşumunu tetikleyen ilk nedenler bunlardır.

Ancak kavramların iyice belirginleşmesi; Laclau ve çalışma arkadaşı Mouffe'un 80li yıllarda *Hegemonya ve Sosyalist Strateji* (1985) adlı eserlerinin yayımlanmasıyla oldu. Bu kitapta; Laclau, çalışma arkadaşı Mouffe ile birlikte, Marksist yaklaşımın 1970'lerde girdiği krizi ve ekonomik indirgemeciliğin yarattığı sorunları, Gramsci'nin hegemonya, söylem, mevzi savaşı, iktidar bloğu gibi kavramlarına yeniden hayat vererek aşmaya çalışmıştır (Laclau ve Mouffe: 1985).¹⁴ Özellikle hegemonya kavramının bu kitapla birlikte yeniden tartışılmaya başlanması, popülizm teorisinin temel bileşenlerinden birinin daha teoriye eklenmesi anlamına geliyordu. Laclau daha sonra boş gösteren kavramının üzerine eğilmiştir. Boş gösteren kavramı popülizm teorisinde ikinci merkezi kavramdır.¹⁵ Laclau boş gösteren kavramını, halk kavramının anlamının söylemsel alanda inşa edildiğini betimlemekte kullanacaktır. Laclau'nun popülizm üzerine 2005 yılında yazdığı, *Popülist Akıl Üzerine*¹⁶ eseri popülizme söylem yaklaşımının tüm analitik araçlarını oldukça derli toplu biçimde ele alıyordu.

Postmodern teoride ve onun Marksist teori üzerine görülen etkilerinin yanı sıra, Laclau 20. yüzyılın başından itibaren zenginleşen kitle psikolojisi tartışmalarını da yakından takip etmiştir. Özellikle Gustave Le Bon ve Sigmund Freud'un kitle psikolojisi üzerine yazdıkları¹⁷, Laclau'da kolektif kimliklerin oluşumu ve doğası üzerine bir analiz yapma ve yeniden yorumlama çabası ile sonuçlanmıştır. Laclau özellikle Le Bon'un dikkat çektiği gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin hareketliliğinden yola çıkarak sözcüklerin ve söylemin kitle psikolojisi üzerinde nasıl etki gösterdiğini ele alır. Bu da söylemi kolektif kimliklerin anlaşılması çabasının merkezine koyar. Bu iki etkenin, yani Marksizm eleştirisi tartışmaları ile kitle psikolojisi tartışmalarının yarattığı etkilerin birleşmesi ile Laclau'nun popülizm teorisini son şeklini almıştır (Laclau, 2005).

4.3.1. Söylem Yaklaşımının Analitik Araçları

Laclau'nun popülizmi ele almasının temel nedeni; kendi ifadesiyle "kolektif kimliklerin oluşumunun doğası ve mantığını anlamaya çalışmak"tır. Laclau'ya göre, geçmişte popülizm üzerine yapılan çalışmalar genellikle popülizmin ortak özelliklerine gönderme yaparak veya popülizmi politik-ekonomi perspektifinden açıklamaya çalışmışlardır. Ancak bu çalışmalar popülizm literatüründe belirsizlikleri de beraberinde getirmiş, hatta belirsizlikleri daha da arttırmış ve bundan dolayı açıklayıcılıkları sınırlı kalmıştır. Buradan hareketle, alternatif bir bakış açısı geliştirmek popülizmi ele almak için zorunlu hale gelmiştir (Laclau, 2005).

Popülizmi ele alan çalışmalarında söylem yaklaşımını benimseyen yazarlardan Yannis Stavrakakis, Laclau'nun söylem teorisinin tanımlama karşılığı olduğunu ve popülizmin bir tanımını yapmaktan kaçındığını altını çizer.

13 Bu çerçevede özellikle iki makaleye değinmek yerinde olur. Makalelerin ilki "*Marksist Teoride Siyaset ve İdeoloji*" adlı kitabın içinde yer alan "*Popülizm Teorisine Doğru*" adlı makaledir.

Laclau, E. (1977). Towards a Theory of Populism. In E. Laclau (Ed.), *Politics and Ideology in Marxist Theory*. London: New Left Books.

Diğeri ise 1980'de yayımlanan "*Popülist Kırılma ve Söylem*" adlı makaledir.

Laclau, E. (1980). Populist Rupture and Discourse. *Screen Education* 34 Spring 1980, 87-93.

14 Aslında söylem meselesinin önemi, Laclau ve Mouffe'un çalışmalarında esinlendikleri Gramsci'nin henüz 1930larda yazdığı eserlerde çekirdek olarak vardı. 1980lerde söylem üzerine çalışmalar olgunlaşmış post-yapısalcılığın da etkisiyle tüm çalışmalarda baskın hale gelmişti. 2000li yıllara gelindiğinde Laclau, Latin Amerika siyasetine de hakim olması nedeniyle popülizm konusuna daha fazla eğilmeye başladı. Bu konuda bazen Mouffe ile birlikte bazen tek başına pek çok makale yayımladı. Laclau'nun bu yaklaşımı kendisinin de çok uzun yıllardır çalıştığı Essex Okulunun etkisindeki tüm akademisyenleri derinden etkiledi.

15 Bu alanda geniş bir tartışma için şu makaleye başvurulabilir.

Laclau, E. (1996) "Why do empty signifiers matter to Politics?" in *Emancipations* London: Verso, 36-47.

16 Laclau, E. (2005) (1). *On Populist Reason*. London: Verso.

17 Laclau kitle psikolojisi tartışmalarında özellikle Le Bon ve Freud'un birbirini tamamlar nitelikteki çalışmalarına büyük önem atfeder. Laclau'nun kitle psikolojisi tartışmalarının temeli için bkz. Le Bon, G. (2015). *Kitleler Psikolojisi*, (F. Z. Bayrak, Çev.). İstanbul: Hayat Yayıncılık. ve Freud, S. (2015). *Kitle Psikolojisi*, (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Aksine Laclau'nun yaklaşımı kendini önceden popülist olarak tanımlamış ve ortak referans noktaları "halk" olan hareketlere mercek tutar (Stavrakakis, 2004: 255). Laclau "halk" adı verilen kollektif kimliğin oluşumdaki mantığa odaklanır.

Laclau, teorisinin temelinde üç önemli konunun yattığını ifade eder. Bunlardan –yukarıda da teorisinin gündemine nasıl geldiği açıklandığı üzere- ilki söylem, ikincisi boş gösterenler ve hegemonya, üçüncüsü ise retoriktir (Laclau, 2005: 68).

Söylem denince akla ilk olarak sözcükler, cümleler, metinler gibi kavramlar gelmekle birlikte, Laclau ve Mouffe'a göre söylemsel alan metin ve konuşmaların daha ötesindedir. Söylemsel alan; metin ve konuşmanın yanında, anlamın üretildiği sosyal ilişkileri de içermektedir. Stavrakakis; Laclau ve Mouffe'un yaklaşımını şöyle ifade eder; söylem yalnızca kelimeler metin ve düşüncelerden ibaret değildir, aynı zamanda pratikler de onları formüle eden söylemsel mantığa doğrudan bağlıdır (Stavrakakis, 2004: 232). Kelimeler ve cümlelerin ötesinde olarak nitelendirdikleri söylem Laclau ve Mouffe'un teorisinde çok merkezidir, çünkü; toplum söylemsel alanda inşa edilir. Popülizmin en temel referansı olan "halk" olgusu da bu söylemsel alanda belirli bir mantık çerçevesinde inşa edilir.

Hegemonya ve boş gösterenler de bu teorideki analitik araçların en önemlilerindedir. Boş gösteren kavramına bakacak olursak; boş gösteren kısaca gösterileni olmayan bir gösterendir. ¹⁸ Bir kelimenin anlamı söylemsel alanda inşa edilir. Bu anlam yoksa kelime yalnızca bir söz dizisidir. Boş gösteren kavramının popülizmi incelerken şöyle bir önemi vardır; halk bu anlamda bir boş gösterendir ve anlamı söylemsel alanda inşa edilir. Aynı zamanda kendisini inşa etmek için bir "öteki"ne ihtiyaç duyar. Böylelikle popülizmin temel olarak referans verdiği ve halk ve diğerleri (seçkinler veya halktan kabul edilmeyen başka bir grup) kelimeleri içerik kazanmış olur. Böylelikle Laclau; popülizmi tanımlamaya çalışırken yukarıda bahsettiğimiz tanımlardaki halk ve diğerleri karşıtlığının kuruluşundaki mantığa ışık tutmuş olur. Bu adlandırma ve anlamlandırma olduğunda halk kimliği bir hegemonik kimliğe de dönüşebilir. Hegemonya¹⁹ kavramının önemi ise burada kendisini gösterir. Kollektif kimliğin oluşum mantığını çözümlenemeyen peşinde olan Laclau bakımından hegemonya önemli bir kavram olarak belirir. Yani halk kavramı içeriğine kavuştuğunda, karşıtı olduğu ideoloji karşısında güç kazanarak yeni ve baskın bir kimliğe dönüşebilir.

Son olarak retorik kavramı, boş gösteren bir nesneyi tarif etmeye başladığında kullanılır. Burada daima mecazlı bir anlatım söz konusudur. Böylelikle retorik kelimenin doğrudan ifade ettiği şeyden çok daha fazlasına tekabül eder (Laclau, 2005: 78). Böylelikle etkili bir halk ve halkçılık söylemi elde etmek mümkün olur. Bu temel kavramlar kısaca Laclau'nun temel analitik araçlarını oluşturuyor.

Laclau aynı zamanda popülizmin ortaya çıkması için koşulları da bize aktarır. Laclau bu koşulları henüz 1977'de popülizm kavramına ilk eğildiğinde belirlemişti. Bu koşulları tanımak etraflı bir popülizm analizi yapılmasına imkân tanır.

İlk özelliği; analiz birimi olarak talep²⁰'i belirlemesidir. Talep gruptan daha küçük bir analiz birimidir. Bu bağlamda popülizmin ortaya çıkması için ilk koşul bir talepler birliği²¹ kurulmasıdır. Halk kavramının içeriğini sağlayan şey farklı türden taleplerin bir zincir gibi birbirine eklenerek bir kolektif kimliğe dönüşmesidir. İkinci koşul ise bir farklar zinciri oluşturmak ve ötekini inşa etmektir. Bu ise Laclau'nun antagonizma (çatışma) dediği koşulu sağlar. Halk ve diğerleri olarak ayırdığımız kavramlar anlamına kavuşmuş olur. Artık elimizde bir popülist hareketin mantığı ve doğasını anlamak bakımından gerekli analitik araçlar oluşmuş olur.

Ampirik çalışmaların altını çizdiği özellikleri dikkate alan, öte yandan ekonomik analizin katkısını da kabul eden ancak yine de belirli hususlarda bu yaklaşımı yetersiz ve ekonomik indirgemeci bulan söylem yaklaşımı, popülizm çalışan akademisyenler tarafından 21. yüzyılın başından itibaren giderek daha fazla dikkate alınmaya

¹⁸ Bu alanda geniş bir tartışma için şu makaleye başvurulabilir. "Why do empty signifiers matter to Politics?" (1996)

¹⁹ Diğer öğelerden daha baskın anlamına gelen yunanca bir kelimedenden türeyen Hegemonya kavramı üzerine en fazla eğilen kişi politik teorisyen Gramsci, olmuştur. Hegemonya sözcüğü yalnızca popülizm teorisi değil Laclau ve Mouffe'un tüm siyasal teorisi için merkezi kavram rolünü üstlenir.

²⁰ Laclau buna "demokratik talepler" de der (Laclau, 1977 ve 2005).

²¹ Laclau buna taleplerin eşitliğini vurgulamak bağlamında "chain of equivalences" diyor ve eşdeğerlikler zinciri olarak da ifade ediliyor.

başlandı.²² Bu bölümde özellikle dikkat çekilmek istenen nokta; söylem yaklaşımının çok farklı popülist hareketlere uyarlanabilirliği. Bu sayede popülist çalışmaların hem bazı coğrafi sınırlar çerçevesinde hem de bazı ekonomik hareketler çerçevesinde anlaşılması sorununun önüne geçilmiş olur. Ayrıca demokratik toplumlarda ortaya çıkan popülist söylemi anlama ve popülizmin demokrasiyle olan ilişkisini çözümüleme imkânı sunar.

Ancak söylemsel yaklaşımın en çok eleştiri aldığı nokta, özellikle popülizmin ölçülebilirliği konusunda yetersiz kaldığı düşüncesidir (Hawkins ve Kaltwasser, 2017; Weyland, 2017). Bu noktada yeni gelişen ve son dönemde ön plana çıkan düşünsel yaklaşımı ve varsayımlarını tartışmak, söylem yaklaşımının daha güncel bir versiyonunu görmek ve popülizme yaklaşımlar tartışmasının en son geldiği noktayı anlamak bakımından önemlidir.

4.3.2. Söylem Yaklaşımı ve Düşünsel Yaklaşım

Düşünsel yaklaşım (ideational approach) popülizmi bir tür söylem ve ince merkezli bir ideoloji olarak tanımlamaktadır. Yaklaşım popülizmi tanımlarken söylem, ideoloji, bakış ve dünya görüşü gibi kelimeleri değişimli olarak kullanır (Kaltwasser ve Hawkins, 2017: 2).

Düşünsel yaklaşımın temelini atan Mudde, neredeyse tüm popülizm tanımlarının elit ve halk kavramlarına referans verdiğini söyler. Mudde'a göre bu ikilem popülizm tanımlarının merkezini oluşturmaktadır. Mudde'a göre popülizm, toplumu saf halk ve yozlaşmış elitler olarak homojen ve antagonistik iki gruba ayırmaktadır ve siyaset genel iradenin bir vurgusunu yapmaktadır (2004: 543). Düşünsel yaklaşım popülizmi dört temel kavram çerçevesinde tartışmaktadır: ideoloji, halk elitler ve genel irade. Albertazzi ve McDonnell'a göre bu ideoloji halkın kimliğini, sesini ve refahını elitlere karşı muhafaza etmek gayesi taşır (2008). Bu açıdan söylem yaklaşımı ile çok benzer.

Mudde'a göre tüm popülist hareketler başından itibaren ideolojik/düşünsel öğeler içermektedirler (2017). Bu bağlamda sadece ekonomik yaklaşımla yapılan açıklamalar popülizmi değerlendirmede eksik kalacaktır. Bundan dolayı önceden ekonomik analizlerin baskın olduğu Latin Amerika popülizminde de pek çok çalışmanın düşünsel yaklaşımı kullanmaya başladığını görmek mümkündür. (de la Torre ve Arnson 2013; Hawkins 2010; Kaltwasser 2014)

Düşünsel yaklaşımın güçlü yönleri şöyle vurgulanabilir. Düşünsel yaklaşım; popülizmi popülizm olmayan hareketten ayırabilme imkanı tanır, mantıklı kategoriler inşa edilmesini sağlar, analizin farklı ülke ve farklı bölgelere taşınmasını kolaylaştırır ve çok yönlü analiz yapma imkanı tanır (2017).

Belirlenen temel kavramlar sayesinde popülizmi ölçme ve ayırt etmek kolaylaşmıştır, bu açıdan ideolojik yaklaşım Laclau'nun yaklaşımı ile ayrışır. Düşünsel yaklaşım söylem yaklaşımı ile yakın ilişki içerisinde düşünülebilir ancak bazı bakımlardan söylem yaklaşımının ötesine geçebilmiştir. Düşünsel yaklaşım özellikle popülizmin nedenleri ve sonuçlarını analiz etmede, siyasette ve demokratik kurumlardaki etkilerini değerlendirmede çok başarılı olmuştur. (Kaltwasser ve Hawkins, 2017:2).

Bu çerçeve sayesinde popülizmin demokratik sisteme verdiği zararları veya bazen yararları anlamak da kolaylaşır. Söylem yaklaşımı popülizmi tanımlama zorunluluğu veya güçlüğünden de kurtarmakta, hareketi analiz etme aracı sunmaktadır.

Aslanidis (2016) düşünsel yaklaşımın son dönemde çok yaygınlaştığını ancak popülizmin ideoloji tanımları çerçevesinde düşünüldüğünde tam olarak ideoloji tanımını karşılamadığını, bu bağlamda yine de Laclau'nun izinden giderek bir söylemsel çerçeve olarak tanımlanmaya devam etmesi gerektiğini öne sürer. Ancak düşünsel yaklaşım savunucularının ince merkezli olduğunu vurguladıklarını da ifade etmek gerekir.

5. SONUÇ: POPÜLİZM ÇALIŞMALARINDA YAKLAŞIMLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Popülizm kavramına yaklaşımları ele alırken öncelikle ifade edilmesi gereken, popülizmi ele alış biçimlerinin birbiriyle tamamen çelişmediği ve birbirlerini tamamen dışlamadığıdır. Yaklaşımlar birbirlerine karşı bazı eleştiriler

²² Francisco Panizza, David Howarth, Jason Glynos, Yannis Stavrakakis gibi yazarların popülizm üzerine çalışmalarını takip etmek ve bu çalışmalara referans vererek yapılan akademik çalışmalara bakmak hem günümüzdeki popülizm çalışmalarının seyrini anlamamıza olanak sağlayacaktır.

getirmekle birlikte çoğunlukla çalışmalarda birbirlerini tamamlarlar. Çünkü tüm yöntemler popülizm hakkında çözümlenmeler yaparken kavramın çeşitli yönlerden analizine katkıları sunmaktadır. Ancak bu yaklaşımları incelendikten sonra aşağıda sıralanan bazı hususların öne çıktığı gözlemlenmiştir.

Sırayla ele alınacak olursa; günümüzde tüm dünyada popülizm çalışmalarında ampirik yöntemden giderek daha az yararlanıldığını söylemek mümkündür. Ancak şunu belirtmek gerekir; yine de pek çok çalışma özellikle çalışmaların başında; popülizmi tanımlamaya çalışırken bu klasik tanımlamalara yer vermektedirler. Pek çok çalışmada; Canovan, Wiles gibi önde gelen popülizm teorisyenlerinin kullandıkları temel kategorilerin halen kullanıldığını söylemek yerinde olur. Çünkü çoğu yaklaşım, halk, elitler, antagonizma gibi ortak kavramlara yer vermektedirler.

Ancak bazı yeni popülist hareketler bu klasik sınıflandırmaların dışına çıkıp kendine özgü özellikler göstermeye başladıkça yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Bir çalışma öncelikle ampirik yöntemin tanımlamalarını kullanabilir fakat çalışmanın devamında özel bir popülist hareketi incelerken tarihselci yöntemlere veya söylem yaklaşımına başvurabilir.

Tarihselci yönetime bakılacak olursa; tarihselci yöntemin özellikle Latin Amerika ülkelerindeki popülist hareketleri inceleyen çalışmalara damgasını vurduğu söylenebilir. Bu bakımdan popülist hareketleri tarihselci yaklaşıma getirilen en önemli eleştiri popülist hareketleri sadece ekonomik yaklaşımla/ekonomik indirgemecilikle ele aldığı ve belirli bir coğrafyaya sıkıştırması sorunudur. Öte yandan aynı ekonomik sınıfta olmayan pek çok vatandaş bugün ortak popülist bir hareketi destekliyor olabilirler. Bu tüm dünyada popülist hareketlerde karşılaşılan bir olgudur. Sınıf temelli yaklaşım hareketin özünü yakalamakta yetersiz kalabilir. Burada ise popülist hareketin kurduğu söylem ön plana çıkar. Bu çalışmaların sadece ekonomik indirgemeci olduğu eleştirisi göz önünde bulundurularak, örneğin söylem veya politik kültür gibi etkenler de dikkate alınarak analizin çerçevesi genişletilebilir.

Söylem yaklaşımının ise giderek artan şekilde dünyadaki çalışmalarda kullanıldığını söylemek mümkündür. Söylem yaklaşımında, popülist hareketler sadece halk ve elitler karşılığında tanımlanmaz. Ancak sonradan düşünsel yaklaşımda da olduğu gibi yine bu ikilik çerçevesinde de açıklanabilir. Söylem yaklaşımı popülizmi tanımlamanın ötesinde popülizmi ortaya çıkaran mantığı kavrama çabası olarak görülebilir. Bu bağlamda popülist hareketlerin daha geniş çerçevede tanımlanmasına imkân tanır. Söylem yaklaşımı popülizmin belirli söylemsel koşullar çerçevesinde ortaya çıktığı yönünde bir tez geliştirir. Popülist söylem öncelikle kendisine bir halk kavramı inşa eder, ikincil olarak ise bu halk kavramına karşıt bir öteki (elitler veya toplumda dışlanmış kesimler de olabilir) bularak söylemini bu ikili üzerinden kurar. Bu noktada bu ikilik sayesinde popülizm ampirik çalışmaların ele aldığı şekilde ele alındığı gibi, daha zengin analitik araçlar sayesinde hareketin farklı yönlerine ve değişkenliğine de vurgu yapılmış olur. Özellikle popülist hareketin ekonomik ve ampirik yaklaşımın varsayımlarına uymadığı durumlarda (en sık verilen örnek olarak, Avrupa'da sağ popülizmin yükselişi) veya popülizmin demokratik sistemlerde ortaya çıkışı gibi alanlarda oldukça verimli çalışma sonuçları elde edilebilir. Düşünsel yaklaşım ise söyleme odaklanan bir yaklaşım olmakla birlikte ölçüm sorunu eleştirilerine de yanıt getirmektedir. Çeşitli coğrafyalarda kullanılabilmesi, halk elitler, millî irade gibi belirli kavramları odağına alarak analiz yapması söylem yaklaşımındaki belirsizlikleri giderebilir. Ancak yalnızca ekonomik analizlerin yapıldığı çalışmalar veya popülizmi kategoriler çerçevesinde ele alan yaklaşımların günümüzdeki otoriter popülist yükselişi ve popülizmin demokratik sistemlerle olan ilişkisini tek başına açıklamaktan uzak kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Albertazzi, D. ve Mc Donnell, D. (2008). "Introduction: The Sceptre and Spectre", *Twenty-First Century Populism: The Spectre of European Democracy*, (Ed: D. Albertazzi, D. Mc Donnell), Basingstoke: Palgrave MacMillan:1-11.
- Aslanidis, P. (2016) "Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective", *Political Studies* Vol. 64: (1S) 88–104. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12224> (Erişim Tarihi: 12.02.2020)
- Arditi, B. (2007). *Politics on the Edges of Liberalism: Difference, Populism, Revolution, Agitation*, Edinburg: Edinburg University Press.
- Arnson, C. ve De La Torre, C. (2013). "The Meaning and Future of Latin American Populism", *Latin American Populism in the Twenty First Century*, (Ed: C. Arnson, C, De La Torre), John Hopkins University Press.
- Barr, R.R. (2018). "Populism as a Political Strategy", *Routledge Handbook of Global Populism*, (Ed: Carlos De La Torre), London: Routledge: 44-56.
- Bonikowski, B. ve Gidron, N. (2016). "The Populist Style in American Politics: Presidential Campaign Discourse, 1952–1996", *Social Forces*, Volume 94, Issue 4: 1593–1621 <https://doi.org/10.1093/sf/sov120> (Erişim tarihi:12.02.2020).
- Canovan, M. (1981). *Populism*, New York: Hartcourt Brace Javonovich.
- Canovan, M.(2002). "Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy", *Democracies and the Populist Challenge*, (Ed: Y.Meny; Y. Surel), New York: Palgrave Macmillan: 25-44.
- Canovan, M.(2005). *The People*, Cambridge: Polity Press.
- Di Tella, T. S. (1965). "Populism and Reform in Latin America", *Obstacles to Change in Latin America*, (Ed: C.Veliz), Oxford: Oxford University Press.
- Dornbusch, R.ve Edwards, S. (1991). "Macroeconomics of Populism", *The Macroeconomics of Populism in Latin America*,(Ed: Rudiger Dornbusch ve Sebastian Edwards), Chicago, The Universtiy of Chicago Press: 1-14.
- Germani, G. (1978). *Authoritarianism, Fascism and National Populism*, New Brunswick: NJ: Transaction Books.
- Gidron, N.; Bonikowski, B.(2013). *Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda*, Harvard University, Working Paper Series, https://scholar.harvard.edu/files/gidron_bonikowski_populismlitreview_2013.pdf
- Hawkins, K.A. (2010). *Venezuela's Chavismo and Populism in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511730245>
- Hawkins, K. A. ve Kaltwasser, R. (2017). "The Ideational Approach to Populism". *Latin American Research Review*. 2017; 52(4): 1–16. doi: <https://doi.org/10.25222/larr.85>, Erişim tarihi:07.02.2020.
- Hawkins, K.; Read M.; Pauwels T. (2017). "Populism and Its Causes", *Oxford Handbook of Populism*, (Ed: C.R.Kaltwasser, P. A. Taggart, P.O. Espejo ve P.Ostiguy) Oxford University Press, Oxford:267-286.
- Howarth, D. ; Glynos J. ve Griggs S. (2016). *Discourse, Explanation and Critique*, *Critical Policy Studies*, 10: 1: 99-104.
- Inglehart, F.R. ve Norris, P. (2016). *Trump, Brexit and the Rise of Populism: Economic Have- Nots and Cultural Backlash*, HKS Faculty Research Working Paper Series <https://research.hks.harvard.edu/publications/workingpapers/Index.aspx>, Erişim Tarihi: 24.02.2020.
- Jagers, J. ve Walgrave, S. (2007). "Populism as a Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties' Discourse in Belgium" *European Journal of Political Research* 46: 319–345. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00690.x>, Erişim Tarihi: 12.02.2020.
- Krastev, I. (2011). "The age of Populism: Reflections on the self enmity of democracy" *European View*, 10:11-16. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1007/s12290-011-0152-8>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (1985), *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, London: Verso.
- Laclau, Ernesto (2005). *On Populist Reason*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto (2007). *Popülist Akıl Üzerine*. çev. Nur Betül Çelik. Ankara: Epos Yayınları.

- Meny, Y. ve Surel, Y. (2002). "The Constitutive Ambiguity of Populism", Democracies and the Populist Challenge, (Ed: Meny, Y.ve Surel, Y.) , New York: Palgrave Macmillan: 1-11.
- Moffitt, B. ve Tormey, S. (2014). "Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style" Political Studies, Vol. 62: 381–397.
- Mudde, C. (2004). "The Populist Zeitgeist", Government and Opposition, Vol. 39, Issue 4: 541-563.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2012). "Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis". Populism in Europe and the Americas: Threat or corrective for democracy, (Ed: C. Mudde) Cambridge: Cambridge University Press, 1-26.
- Mudde, C. (2017). "Ideational Approach", Oxford Handbook of Populism, (Ed: Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy) , Oxford: Oxford University Press.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2019). Popülizm Kısa Bir Giriş, çev. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınevi.
- Müller, J. W. (2017). Popülizm Nedir?, çev. Onur Yıldız. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Panizza, F. (2005). "Introduction", Populism and the Mirror of Democracy, (Ed: Francisco Panizza), London, New York: Verso.
- "Populism' revealed as 2017 Word of the Year by Cambridge University Press" <https://www.cam.ac.uk/news/populism-revealed-as-2017-word-of-the-year-by-cambridge-university-press> (Erişim tarihi: 08.02.2020).
- Sachs, J. (1989). "Social conflict and populist policies in Latin America," Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, Working Paper 2897.
- Shils, Edward (1956). The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies. London: Heinemann.
- Stanley, Ben (2017). 'Populism in Central and Eastern Europe', Oxford Handbook of Populism, (Ed: C. R. Kaltwasser, P. A. Taggart, P. O. Espejo and P. Ostiguy) , Oxford University Press, Oxford: 140–160.
- Stavrakakis, Y. (2004). "Antinomies of Formalism: Laclau's Theory of Populism and the Lessons from Religious Populism in Greece", Journal of Political Ideologies. Vol. 9, Issue: 3: 253-267.
- Taggart, P. (2002). "Populism and the Pathology of Representative Politics". (Ed: Yves Meny; Yves Surel) , Democracies and the Populist Challenge, New York: Palgrave Macmillan.
- Taguieff, P. A. (1995). Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem. Telos. Vol: 1995 No: 103, 9-43.
- Toprak, Z. (2013). Türkiye'de Popülizm (1908-1923), İstanbul: Doğan Kitap.
- Venturi, F. (1960). Roots of Revolution: A History of the Populist and Socialist Movements in Nineteenth Century Russia. Translated from the Italian by Francis Haskell. New York: Alfred A. Knopf.
- Weyland K. (1999). Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe. Comparative Politics 31(4), 379-401.
- Weyland K. (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. Comparative Politics 34(1), 1-22.
- Weyland K. (2017). "Populism: A Political-Strategic Approach", (Ed: Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy) , Oxford Handbook of Populism, Oxford University Press, Oxford: 48-67.
- Wiles, Peter (1969). A Syndrome, Not a Doctrine, Populism-Its Meaning and National Characteristic, (Ed: G. Ionescu ve E. Gellner) London: Weidenfeld and Nicholson: 166-179.